

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Bjorn Lomborg: COOL IT – Hidegvér! Typotex, 2008; ISBN-13 978-963-9664-69-2
Jared Diamond: Összeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez. Typotex, 2007;
ISBN-13 978-963-9664-88-3
(Két fontos könyv az emberiség túlélőkészletébe)

„A Kilimandzsáró gyönyörű (ám olvadozó) gleccsereiről készült érzelmi töltetű felvételek és a CO₂-vel kapcsolatos figyelmeztetések kétségkívül megteszik hatásukat a médiában és a véleményformálók körében, a tanzániai parasztok valódi problémáira azonban nem kínálnak megoldást. ... Bátran fel kell tennünk a kérdést: azzal segítünk-e a tanzániaiaknak, ha csökkentjük a CO₂-kibocsátást – ami nem lesz hatással a gleccserekre –, vagy ha olcsóbban, gyorsabban és hatékonyabban orvosoljuk a HIV-problémát.” (Apró ízelítő a COOL IT-ből.)

COOL IT. Intellektuálisan felkavaró mű, amely talán még korszakformálónak válhat – természetesen nem önmagában, hanem azzal, ha képes elindítani egy új gondolkodásmódot a globális környezetgazdálkodásban. Intellektuálisan felkavaró mű, mert hosszas töprengésre készít: szerzője vajon a dolgok mélyére hatolni képes tisztánlátással megáldott bölcs, aki meg van áldva – netán átkozva – azzal a készséggel is, hogy erőteljesen terjesztett/támogatott nézeteken átgázolva is kimondja, amit sorsdöntő igazságnak tart, vagy olyan ember, aki feltűnést keresve egy rendkívül merész, sőt kifejezetten eretneknek számító új nézetrendszerrel lép fel, ám nagy kérdés, van-e ennek reális alapja. Hiszen még eretnekségnek is szélsőséges, hogy miközben ma a világ kiemelten fontos fórumain a harci dobok a globális felmelegedésről és annak fő okozójaként az üvegházhatásról dübörögnek, s annak megfékezését jelölik meg egyik elengedhetetlen teendőnként, Lomborg itt azt állítja, hogy van ennél sokkal fontosabb dolgunk is: olyan más feladataink, amelyek révén felhasználható erőforrásainkkal sokkal többet tehetünk az emberiség jólétéért.

Látva világunk tényleges állapotát, még az is megfordul a fejünkben, vajon lehet-e józan tudós az, aki összehangolt, az emberiség közös javát szolgáló cselekvést javasol a világ országainak a globális környezetgazdálkodásban. Bár magát a globális környezetgazdálkodás fogalmát ő nem is használja, amiről beszél, az erről szól – a valóságban viszont azt látjuk, hogy amióta az ember a technikai fejlődésben eljutott odáig, hogy képes károsítani a környezetet, a maga érdekében ezt minden különösebb gátlás nélkül meg is teszi, s még azóta sem mérlegeli a globális hatásokat, amióta ismerheti ennek jelentőségét. Tény, hogy ma már vannak világunkban tiszteletre méltó erőfeszítések a környezet megóvására, ám ugyanúgy tény, hogy technológiai képességeinek erősödésével az emberiség, pontosabban annak e tekintetben meghatározó szereplői a környezet kizsákmányolását továbbra is arra viszik, aminek kitűnő jelképe a közlegelők tragédiájának ismert és e könyvben is megjelenő fogalma. Így erősen kétséges, vajon van-e bármilyen reális alapunk globális környezetgazdálkodásról

beszélni, legalábbis abban az értelemben, hogy az ésszerű, hosszú távlatokban gondolkodó tevékenység, amely úgy hasznosítja a jelen erőforrásait, hogy ezzel nem károsítja a fenntartható fejlődés lehetőségeit. Van nekünk ilyenünk? Óh, Magasságos Műholdak, látjátok-e ennek meggyőzően pozitív jelét a bioszférában? Vagy Lomborg álmodozik, amikor józan ész és bölcs cselekvést remél a világ hatalmaitól? Emeljük ezért ki: ő nem valamiféle kóbor próféta, hanem nagyon is tekintélyes szakembere a témájának. Amint a Typotex e könyve kapcsán elmondja róla, a Time magazin 2004-ben a világ 100 legbefolyásosabb embere közé választotta; a Foreign Policy and Prospect magazin 2005-ös listája alapján ő a világ 14. legbefolyásosabb tudományos személyisége; 2008-ban a Guardian őt is azon 50 ember közé sorolta, akik megmenthetik a bolygónkat. A Dán Környezetvédelmi Értékelő Intézet igazgatója, a Koppenhágai Üzleti Főiskola (Copenhagen Business School) tanára és a Consensus Center alapító igazgatója. Ez utóbbi, amint a honlapján olvasható, a Copenhagen Business School intézménye, amely azt kutatja, hogyan optimalizálhatók azok az erőfeszítések, amelyek célja, hogy az emberiség sikeresen megfeleljen az előtte álló legnagyobb kihívásoknak. 2008. évi programjáról azt olvashatjuk, hogy több mint 55 nemzetközileg elismert közgazdász, köztük öt Nobel-díjas dolgozik benne, ötvennél több a világ legnagyobb problémáinak megoldását célzó programot értékelnek ki, és elkészítik az azokban résztvevők számára a prioritások optimális listáját. Lomborg tehát igencsak kompetens abban, amiről itt beszél.

Mondanivalójának lényege abban ragadható meg, hogy mindent a helyi – azaz a valós – értékén kell(ene) kezelnünk, és így rá kellene jönnünk, hogy valójában sokkal fontosabb problémáink is vannak, mint a globális felmelegedés. Sokkal súlyosabb gond az éhezés, a szegénység és a betegség. Ha ezeket megoldjuk, több embernek segíthetünk, még hozzá olcsóbban és biztosabb sikerrel, mint ha dollárbilliókat fordítunk a drasztikus éghajlatpolitikára. Könyve elején kiemeli, hogy erőteljesen gerjesztett hisztéria irányítja a figyelmünket és az erőforrások felhasználását a globális felmelegedés – jócskán felnagyított – veszélyeire és az ellene való cselekvés múlthatatlan szükségességére. A továbbiakban majd igen alapos elemzéseknek veti alá ezeket a téziseket, s rendre meg is cáfolja túlzásaikat. Ha pedig alaposan végiggondoljuk mindazt, amit élénk tár, beleütközünk egy szó szerint égis erő kérdőjelbe, amely a következőképpen áll elénk. Tény, hogy a globális éghajlat bizonyos melegedési tendenciát mutat – bár ez sem mindenütt egyértelmű. Lomborg egyebek közt elmondja, hogy miközben az Antarktisi-félszigeten melegszik az idő, az Antarktisz további, az egészének 96%-át kitevő részén hűvösebb lett, s a Déli-sarkon a mérések kezdete, 1957 óta csökken a hőmérséklet. Tény, hogy az emberi tevékenység erőteljesen növeli az üvegházhatást előidéző légköri szennyezők kibocsátását és a környezet hőenergiával való szennyezését is – meghökkenítő adatokat közöl pl. a nagyvárosokban kialakuló hőszigetekről. Tény ugyanakkor, s erről is beszél, hogy a Föld éghajlatában lehűlések és felmelegedések váltják egymást, a középkorban is volt egy „kis jégkorszak”, ami viszont felveti a kérdést, vajon valóban az emberi tevékenység okozza-e a jelenleg érzékelhető melegedési tendenciát, vagy részben-egészen tőlünk független természeti tényezők. Akár így, akár úgy, Lomborg igencsak megrázó és

alapos elemzést ad arról, sőt konkrét számadatokat is közöl arra vonatkozóan, milyen sokba kerülne, ugyanakkor mennyire kevés eredményt hozna, ha a világ országai maradéktalanul végrehajtanák a globális felmelegedés megállítását célzó, híres Kiotói Egyezmény előírásait (amit természetesen leginkább a legnagyobb légszennyezés-kibocsátók nem akarnak megtenni, pontosabban viselni ennek valóban hatalmas költségeit). Ugyancsak adatokkal támasztja alá azt is, hogy a globális felmelegedésnek egyáltalán nem csak káros hatásai lehetnek, hanem sok helyen kifejezetten hasznot is hoz. Elmondja például, hogy az olvadások a harmadik világban erőteljesen növelhetik a mezőgazdasági termeléshez szükséges vízhozamokat, ami jelentős terméstoöbbletet, gazdagodást eredményezhet. Azzal érvel, hogy a gazdagodás a jelenleginél sokkal inkább képessé teszi a népeket arra, hogy a jövőben megbirkózzanak a felmelegedés kedvezőtlen hatásaival, beleértve még a tengerszint emelkedését is. Fejtegetéseit ugyan egy-két helyen nehezebb követni a nem teljesen tökéletes szóhasználat miatt, ám az egész mű a kiváló költség-haszon elemzés kiemelkedően jó példája az optimális környezetgazdálkodás vonatkozásában. (Közbevetőleg jegyezzük meg: a napi valóság olyan fontos tényeivel is szembesülünk itt, amelyekről a legtöbbszörnek fogalma sincs. Például pontosan levezeti, hogy ha 125 ember éjjel-nappal bekapcsolva hagyja a mobiltöltőjét, az így elfogyasztott energia előállításáért évente egy tonna CO₂ kibocsátását eredményezi.)

Lomborg nagyon világosan rámutat az előttünk álló legfontosabb feladatra. Íme: ne feledjük, hogy a végső cél nem önmagában az üvegházhatású gázok kibocsátásának vagy a globális felmelegedésnek a csökkentése, hanem az életszínvonal és a környezet javítása. Mindannyian szeretnénk élhető bolygót hagyni a gyerekeinkre. (Más kérdés, hogy a zord valóság azt mutatja, a környezetrombolásért felelősök igen nagy része a haszonszerzés érdekében vajmi kevéssé törődik azzal, milyen bolygót hagy mások gyerekeire!)

Sokat hallunk ma arról, hogy a XXI. század legnagyobb problémáját talán nem is az olaj, hanem az ivóvíz jelentheti, s a vízhiány háborúk okozója is lehet. Lomborg kiemeli: a globális felmelegedés több csapadékot és több vizet jelent. A jövő vízproblémáját nem a globális felmelegedés jelenti, hanem hárommilliárd ember számára tiszta ivóvíz és megfelelő csatornázás biztosítása. Ez a stratégiai változás mindössze négymilliárd dollárba kerülne évente, és jelentős egészségügyi és életminőségbeli fejlődést hozna a világ népességének fele számára. Elmondja azt is, hogy miközben a fejlődő világban szó szerint halálos probléma a malária, mintegy évi hárommilliárd dollár ráfordítással – ami csupán 2%-a a Kiotói Egyezmény betartásával járó költségeknek – 2015-re a felére lehetne csökkenteni a malária előfordulását.

Felmerül, hogy ha mindez ennyire világos, logikus, célravezető, vajon miért nem követi a világ gyorsan és egyöntetűen a józan ész szavát. Egy keserű fejezetcím – Az alternatív lehetőségekről tudomást sem vesznek – után a következőket olvashatjuk: sok szerző és politikus arra használja fel a globális felmelegedést, hogy eltávolodhasson a fásasztó politikai csatározásoktól, és az emberiségért aggódó államférfi szerepében tetszelegessen, akit a bolygó fennmaradásának nagy problémája foglalkoztat. A globális felmelegedés jó ideje

kedvelt téma, mert a segítségével a politikusok az emberek szívéhez közel álló dolgokról beszélhetnek. Mivel az éghajlat állandóan változik, e változások egy részét mindig a globális felmelegedés nyakába lehet varrni, ráadásul ezek a sürgető problémák jól felhasználhatók szavazatszerzésre. S ami talán a legfontosabb, a CO₂ csökkentésére meghozott látványos döntések tényleges költségeit csak később kell kifizetni, mondjuk a következő politikusegenerációnak. Lomborg ugyanakkor rámutat: amint a globális felmelegedés politikai retorikája mellé elkötelezettségnek is kellene társulnia, a kormányok pontosan tudják, hogy a CO₂-csökkentés hamarosan rendkívül drágává és politikailag veszélyessé válik (mert kiviláglik, hogy nem hozza meg a tőle várt, a költségeivel arányos mértékű jótékony hatásokat – a szerző megjegyzése).

„Az ökoszisztémák bonyolultsága miatt egy-egy emberi beavatkozás hatását előre felbecsülni még egy mai ökológus tudásával is gyakorlatilag lehetetlen.” (Kevéssé lelkesítő tényközlés az Összeomlásból.)

Mindenben eljön egyszer az utoljára – tartja a mondás, s ha végignézzünk a történelmen, nagyon úgy tűnik, hogy ez a társadalmakra is érvényes lehet. Az biztos, hogy sokról tudunk, amelyek lehanyaglottak, eltűntek, vagy népük beleolvadt az utánuk jövőkébe. *Jared Diamond Összeomlás* c. műve arról ad hatalmas, embert próbálóan tartalmas elemzést, mit tanulhatunk a túlélés érdekében a társadalmak összeomlásából, valamint a fennmaradtak sikereiből. Rendkívül fontos kérdéskör, igazán érdemes elmélyülni benne.

Diamond avatott szakértőként sorakoztatja fel és elemzi a hatalmas történelmi anyagot, s von le következtetéseket. Kompetenciáját tekintve tudni érdemes, hogy az UCLA (Kaliforniai Egyetem, Los Angeles) földrajzprofesszora, nevéhez több tudományos sikerkönyv és számtalan elismerés kapcsolódik. Pulitzer-díjas könyve, a *Háborúk, járványok, technikák* (Typotex, 2000) megjelenésekor rögtön bestsellerré vált, és a tudományos könyvek kategóriájában az Amazon.com eladási listáját öt évig vezette. Összeomlás című könyve szintén az eladási lista élén debütált.

Bevezetőjében elmondja – régóta gyanítjuk, s a feltevés az utóbbi évtizedekben is erősödik –, hogy a múlt társadalmainak rejtélyesnek tűnő összeomlásait ökológiai nehézségek váltották ki, a társadalom szándéktalanul lerombolta saját környezeti erőforrásait. A környezetrombolás folyamatai nyolc fő kategóriába sorolhatók: az erdők és egyéb élőhelyek elpusztítása; talajromlás; vízgazdálkodási problémák; túlvadászat; túlhalászat; a behurcolt fajok hatása a bennszülött fajokra; túlzott népszaporulat; az a növekvő terhelés, amelyet az emberek egyenként is a környezetre gyakorolnak. A múlt nagy összeomlásai ezek különböző kombinációi mentén, némiképp egymáshoz hasonlóan mentek végbe mint változatok egy közös témára. Mai világunk környezeti problémái is mind felölelik ezeket, de hozzájuk még négy további társul: az ember által kiváltott klímaváltozás; mérgező vegyszerek felhalmozódása; energiahány; s hogy elérjük a növényzet fotoszintetizáló képességének határát. Ma ugyanakkor sorsdöntő jelentőségű, hogy a technikai civilizáció fejlődése mennyiben

gyorsítja a környezet rombolását, az erőforrások kimerítését, illetve mennyiben képes orvosolni ezek problémáit.

Az igazi nagy kérdés a mai társadalmak várható kilátásait illetően, hogy vajon miért omlott össze a múltban sok társadalom, s hogyan tudták mások ezt elkerülni, főképp pedig mi különbözteti meg a sikereseket a sikertelenektől. Diamond kiemeli: nem tud olyan esetről, midőn egy társadalom összeomlását egyedül a környezet lerombolásával lehet magyarázni. E könyvének írása közben végzett kutatómunkája vezette rá arra a felismerésre, hogy más tényezők is közreműködtek, s felismert még négy lehetséges, az összeomlást előidéző okot. Ezt is figyelembe véve az összeomlásokat egy öttényezős modellben helyezi el. Az ötből négy tényező egy-egy konkrét társadalomban nem feltétlenül játszik döntő szerepet. Ezek: környezetrombolás; az éghajlat változása; az ellenséges szomszédok; valamint az a hatás, amelyet az együttműködő kereskedelmi partnerek sorsának alakulása fejt ki a társadalom életképességére. Az ötödik tényező viszont mindig meghatározó jelentőségű: ez a társadalom válasza a környezeti problémákra. Könyvében ezt az öt tényezőt, azok érvényesülését és hatását vizsgálja azoknak a társadalmaknak a működésében, amelyeknek az összeomlását, vagy fennmaradását elemzi.

Könyvének első része számunkra is nagyon tanulságos áttekintést ad arról, milyen a környezeti problémák mai kezelése az USA Montana államában. Különösen izgalmas ebben, hogy egy nagyon másnak gondolt világban mennyi hasonlóságot találhatunk a magunk bajaival. A második rész első fele négy olyan társadalmat vizsgál, amely összeomlott, s amelyek azért érdemesek a figyelmünkre, mert bennük a tipikus folyamatok gyorsabban és szélsőségesebb eredménnyel mentek végbe. Távoli (kis) világok mellett olvashatunk itt a maja birodalomról, valamint a grönlandi vikingekről is. Ezeket három olyan további társadalom elemzése követi, amelyek viszont sikerrel birkóztak meg az őket ért kihívásokkal. Emeljük ki, hogy az izgalmasan nagy túlélő, Japán is köztük van.

A harmadik rész modern társadalmakról szól: a népirtásról elhíresült Ruandáról, az egyazon szigeten lévő, ám igen eltérő képet mutató Haitiről és a Dominikai Köztársaságról, Kínáról – Diamond szavával „a dülöngélő óriás” – és Ausztráliáról, amelynek környezete rendkívül sérülékeny, és amely ugyanakkor a legradikálisabb változtatásokkal igyekszik úrrá lenni problémáin.

A negyedik rész a mának szóló gyakorlati tanulságokat igyekszik levonni. Egy fejezet szól a legkínzóbb kérdésről: miért hoz néhány társadalom önsorsrontó döntéseket? Ehhez persze keserű realitásként hozzátehetjük, hogy a döntéseket általában nem a társadalom hozza, az inkább csak elszenvedí azok hatását. Diamond is rámutat: a csoportos döntéshozatalt egész sereg tényező hatástalanná teheti, kezdve azzal, hogy egy fenyegető problémát nem vesznek észre, egészen addig, hogy egyesek a saját érdekükben olyan célokat követnek, amelyek ellentétesek a közösség érdekeivel (összebeszéltek Lomborggal?).

A következő fejezet a modern kor egyik legkritikusabb kérdéskörét, a nagyvállalatok szerepét vizsgálja. Ártó démonok vagy segítő kezek? Diamond már Montanával kapcsolatban

is kifejti – és igaza van –, hogy a vállalat elsődleges dolga és törekvése a haszonszerzés, s ezt a maga jószántából nem áldozza fel a közösség oltárán. Viszont hozható olyan helyzetbe, hogy a saját érdekében álljon a közösség érdekeinek szolgálata, így egyebek között a környezet megóvása, az okozott károk felszámolása. Ez teszi létfontosságúvá a kérdést, milyen változtatásokra van szükség, amely a vállalatokat erre az útra vezeti.

Az utolsó fejezet az addig vázoltak alapján ismét összefoglalja az összeomlás, illetve a túlélés mozgatóerőit, a múlt és a jelen ezekre ható különbségeit – természetesen az útkeresés érdekében. Amint Diamond mondja, a történelemben elsőként nekünk kell szembenéznünk egy olyan hanyatlás kockázatával, amely egész bolygónkra kiterjed. Ám abban is elsők vagyunk, hogy megismerhetjük más társadalmak pozitív megoldásait, még ha térben vagy időben távoliak is, és tanulhatunk belőlük. Erről szól és ezért íródott ez a könyv.

Dr. Osman Péter

* * *

*National Geographic Világatlasz műholdfelvételekkel. Geographia Kiadó, 2005;
ISBN 963 9547 27 1*

A National Geographic Világatlasza a legmodernebb technika csodája. Egyedülálló módon foglalja egységbe a térképeket, valamint az azokon megjelenő területekről készült, a valóságos látványt megmutató műholdfelvételeket. Műholdfelvételek és térképek itt szorosan összekapcsolódnak: az előbbieket az azok helyszíneit magukba foglaló térképek helyezik el a számunkra, az utóbbiak absztrakt előadásmódját pedig a műholdfelvételek töltik meg étellel.

Modern korunk egyik határozottan pozitív vonása, hogy a katonai célú innovációs fejlesztések eredményeinek jelentős hányada előbb-utóbb átkerül a polgári alkalmazásokba is, és csúcstechnológiákkal gyarapítják azok fejlesztési eszköztárát. Ez annál is fontosabb, mert a különféle becslések szerint az összes K+F célú ráfordítás túlnyomó részét a hadiipar kapja. Számos modern polgári célú termékfajtára és -csoportra elmondható, hogy igen nagy valószínűséggel nem jöhetett volna létre, ha a hozzá vezető innovációs fejlesztést nem valószínűsíti meg, s főként nem finanszírozza meg a hadiipar. A radartól és az eredetileg légvédelmi célokra kifejlesztett fénymásolótól a teflonbevonaton át szinte végtelen lehetne a felsorolás, de a szó minden értelmében kitűnő példaként maradjunk ennél a lenyűgöző kötetnél. Igen nagy biztonsággal állítható, hogy ha hajdan nincs fegyverkezési verseny, az esetleges – s valójában előre nem is látható – polgári alkalmazások kedvéért nem kerül sor sem a műholdak feljuttatására alkalmas rakéták kifejlesztésére, sem a műholdakéra. Ha a szembenálló nagyhatalmaknak nem annyira fontos a katonai felderítés, aligha valószínűsítenek meg olyan eszközigenyes fejlesztést, amely lehetővé tette a műholdas felvételek készítését, s abban a

szinte hihetetlenül nagy felbontóképesség elérését – végső soron tehát nem lehetnének ilyen bámulatos atlaszaink sem, amelyekben a térképként megjelenő tájat a világűrből készített műholdfelvételek teszik élővé, valóságshűvé, hitelessé.

A fülszöveg nyitómondata szerint a National Geographic Világatlasz a Föld újbóli felfedezésére csábít. S ebben nincs is túlzás: a technikai megoldás, amelyet készítői alkalmaztak, új értelmet ad a földrajzi atlasz fogalmának, olyan információtartalommal egészíti ki, amelyről a korábbi térképszek merészebbjei is legfeljebb csak álmodhattak. Ha belegondolunk, egészen hihetetlen, hogy olyan úrfelvételeket látunk itt városokról, amelyeken jól látszanak az utcák, sőt az egyes házak is, s ezeket a felvételeket egy 681 km magasságban keringő műhold készítette. Még izgalmasabb, hogy a műholdfelvételek felbontóképességét ismertető bevezető olyan felvételt is mutat, amelynek felbontása 1 m, azaz a kamera mindegyik képpontja egy-egy 1x1 méteres terület adatait tudja rögzíteni. Vázolja azt is, hogyan transzformálható a nagy felbontású felvétel a kötet oldalán elférő képpé úgy, hogy annak információtartalma az eredeti felvételt közelítse.

A hatalmas kötet első, kisebb részében a földrészek térképét a pontosan ugyanarról a területről készült műholdkép követi, érdekes kontrasztba állítva a térkép információgazdagságát a műholdfelvétel részletekben sokkal szegényebb, ám valós élményével. A második, az atlasz túlnyomó hányadát kitevő rész térképei az egész Földet 1:4 500 000-es méretarányban ábrázolják, és minden térképlaphoz városokról és tájakról készült gyönyörű műholdfelvételek kapcsolódnak. Ismertető szövegek magyarázzák azok szokatlan, eddig fantasztikus álomnak számító távlati nézőpontból feltáruló látványát, új információkat nyújtva az ábrázolt régióról. Sok hagyományos színes fénykép is gazdagítja az átfogó ismereteket közvetítő oldalakat. Az atlasz a műholdfelvételek nélkül a klasszikus műfaj kiemelkedően jó alkotása lenne – így viszont azon túlmenően varázslatosan újszerű és csodálatos.

Dr. Osman Péter

* * *

Francesco Boccia (szerk.): Az építészet remekei. Alexandra Kiadó, 2007; ISBN 9633704516

Francisco Asensio Cerver: Kortárs építészet. Vince Kiadó, 2008; ISBN 9639731332

Francisco Asensio Cerver: Házak a nagyvilágban. Vince Kiadó, 2007; ISBN 9639552944

Francisco Asensio Cerver: Modern lakberendezés. Vince Kiadó, 2007; ISBN 9639552937

(Az építészet mesterműveiről négy tételben)

„Pár ezredév gúlaidat elássa, homoktorlaszba temeti neved” – jósolta Lucifer Ádám-fáraónak Az ember tragédiája egyiptomi színeiben. Szerencsénkre, a jóslata nem vált be. Nem véletlenül. Mindmáig az építészet hozta létre az ember legidőtállóbb műszaki alkotásait, annak remekei révén alkuszik, gyakran sikerrel, az örökkévalóságra, de legalábbis a korokat hosszan átívelő fennmaradásra. Szó szerint ékes bizonyossággal szolgál erre az *Alexandra Ki-*

adó most megjelent, káprázatos albuma *Az építészet remekei*. Olyan ez a kötet, mint benne a Szent Márk-bazilika (és sok más csodás építmény): lélegzetelállítóan szép és hatalmas. Ékesen bizonyítja, hogy a jobbnál jobb építészeti albumok sorában is mindig van felfelé, még szebb, jobb, megragadóbb. S hogy az építészet olyan, mint a matematika: az alkotások legjava sohasem avul el, csupán másként fenségesek, másként, de nem alantasabb színvonalon testesítenek meg kiemelkedő szellemi teljesítményeket, mint az utánuk jövők. Találó idézete a bevezetésnek, hogy „az építészet térbeli zene; mintha csak megfagyott zene volna. A részek elrendezése, az elemek megfelelő aránya, a tömegek kiegyensúlyozott kapcsolódása mind-mind a fő cél, a harmónia megteremtését szolgálja”. S valóban, ahol a korhoz és a kultúrához zenét ismerünk, megérezzük a kapcsolatot annak és építészetének a harmóniái között – beleértve a mai kor vad diszharmonióit is.

Az építészeti tevékenység intellektuális tartalmának és jelentőségének megértéséhez érdemes átgondolni, milyen funkciókat töltöttek be annak alkotásai. Az építészet egyike azoknak a műszaki alkotótevékenységeknek, amelyeket az emberiség a legkorábban kezdett el művelni a fejlődése során, és ebben jutott a leghamarabb mai szemmel nézve is bámulatosan magas színvonalra alkotóképessége. Fejlett civilizációk már sok évezreddel ezelőtt olyannyira kiemelkedő építészeti alkotásokat hoztak létre, hogy napjainkban is viták, új meg új elméletek tárgya annak magyarázata, hogyan voltak képesek az akkori kor műszaki és logisztikai eszköztárával ezekre a teljesítményekre. A középkorban a hajóépítés mellett az építészet volt a műszaki innovációk talán legfőbb terepe és hasznosítója – gondoljunk pl. a nagy katedrálisokban megtestesülő szédületes teljesítményekre. Egy ország építészetének vonulata kiválóan jellemzi annak fejlődéstörténetét, mindenkori műszaki és gazdasági állapotát. A különböző korok és népek építésze pedig igen sokat elmond az ország akkori kapcsolatairól is: a honi építetők éppen melyik másik nemzetre, kultúrkörre néztek fel anynyira, hogy azt mintaadónak tekintsék.

Az építészet rendeltetése már a korai kezdetektől fogva több volt, mint pusztán az, hogy az ember védelmet teremtsen az életterének, majd bizonyos közösségi tevékenységeinek. Amint pedig nagyobb alkotások létrehozására is képessé vált, azoknak mindig volt többkevesebb kultikus és/vagy közéleti tartalma és rendeltetése is. Országok és városok, uralkodók, főurak építészeti alkotások segítségével jelenítették meg nagyságukat, hirdették erejüket, amelynek okán feltétlen tiszteletet és engedelmisséget követeltek maguknak, s azt, hogy senkinek se jusson eszébe ellenük támadni. A későbbiek során pedig már az egyéb gazdagok is így mutatták meg a maguk erejét, gazdagságát, s igyekeztek – az előbbiek példáját követve – megörökíteni emléküket az utókor számára, ekként keresve a halhatatlanságot. A kimagasló építészeti alkotásoknak ma is van ilyen, többnyire nagyon is szándékolt üzenete, a kor gondolkodásmódja szerinti kultikus tartalma. A gazdasági hatalom, a modernség (bármilyen legyen is az), a kiemelkedő teljesítmények és a csúcstechnológiák kultuszának mai korában építetők erejét, gazdagságát, sikerességét hirdetik, méltán betöltött helyüket az élvonalban, s szintúgy modern gondolkodásmódjukat, és a rendelkezésükre álló, minden korábbi re-

kordot túlszárnyaló technológiai tudást. És lássuk be, hogy a mai építetők – gazdag közösségek, jól működő bankok, nagyvállalatok – esetében ennek igen fontos gazdasági szerepe és kétségtelen létjogosultsága is van: rendkívül szilárd gazdasági erőt hirdetnek, ami ezek létalapjának egyik legfontosabb elemét, az irántuk való bizalmat hivatott növelni – amint teszi azt számos itt bemutatott építészeti remekmű is.

36 építészeti alkotást láthatunk ebben az albumban a világ minden tájáról, a gízai piramisoktól és Ó-Egyiptom templomaitól máig, köztük olyan csodákkal, mint az isztambuli Hagia Szophia, a párizsi Notre-Dame, a kambodzsai Angkor Thom, a granadai Alhambra, a Kínai Nagy Fal, a Szent Péter-bazilika, a Kreml vagy a világ talán legromantikusabb építészeti remeke, az indiai Tádzs Mahal. A régebbiek már kiérdemelték helyüket az egyetemes kultúra örökkévalóságában, a maiak oda igyekeznek. A maga nemében mindegyikük azt bizonyítja, hogy a legjobb építészeti alkotások koruk legfejlettebb technológiája, valamint a határaikat merészen tágitó alkotói tudás és fantázia házasságából születnek. Valóban, a jó konstruktórt éppen az jellemzi, hogy mindig ismeri a határokat, de alkotásaival okosan, bátran feszegeti, tágitja azokat, hogy új értékeket teremtsen, a technika állásánál hasznosabbat, nagyszerűbbet hozzon létre, s ehhez új lehetőségeket tárjon fel, vagy éppen maga munkálja ki azokat. A fejlett technológia ebben mindenkor ösztönzést és segítséget ad neki – a piramisoktól, a gótikus katedrálisokon át napjaink építészeti remekműveiig. Másrészt a magasabb igények viszont új, többre képes technológiák létrehozását sarkallják – ez viszi előre kölcsönhatásban a fejlődést, amint azt az album lenyűgöző körképe is mutatja.

Káprázatos képanyag, és igen jó leírások segítenek megismerni az alkotásokat, s megérteni, hogy mi teszi ezeket kiemelkedő remekművé. A kötet nagy formátuma rendkívül hatásossá teszi az egészoldalas képeket, és a kisebbek nagy hányada is képes sokat megmutatni a különleges látványokból. Igen jó, apró összefoglalók szólnak mindegyik építményről (hiszen a 176 oldal túlnyomó részét a képek töltik ki), rövidegükben is sokatmondó képfeliratok egészítik ki az ismertetéseket – mindezekkel az album igen közel jár ahhoz, hogy a lehető legjobban érzékeltesse a velük való találkozás csodálatos élményét.

A három *Francisco Asensio Cerver*-kötet egészen más műfajt képvisel. Némileg merész párhuzammal talán úgy mondhatnánk, hogy ha grandiózus kiállításában Az építészet remekei a barokk stílust idézi, akkor ez a három közepes méretű, köpcös kötet a Szerb Antal Pendragon legendájában oly szellemesen bemutatott Neue Sachlichkeit (azaz új tárgylagosság) irányzatot képviseli: hűvösen szépek és elegánsak. Fényképeiket csodálatosnak nem mondanánk, ám azok túlnyomó része jó, sokuk nagyon jó. És mások abban is, hogy mindegyikük hatalmas példatárként szolgál, rendkívül gazdag, széles spektrumú anyagot sorakoztat fel.

Közülük a legújabb a *Kortárs építészet*, amely a világ építészetének 1988 és 2000 között végbement fejlődéséről ad hatalmas körképet. Tartalmát a legjobban eredeti spanyol címe adja vissza: A mai építészet atlasza. A több mint kétezer fényképpel és rajzzal illusztrált, az építészet minden ágát felölelő kötet lenyűgözően tárja elénk az ezredvég és az új évezred

hajnalának szédületes sokszínűségét, s az építészet tükrében igen jól érzékelteti az egyetemes kultúra uralkodó áramlatait is. Itt mutatkozik meg a legjobban az is, milyen határozott és sokrétű funkciót tölt be az építészet a közösségi és úgyszintén az egyéni élet kereteinek kialakításában, s ezáltal az élet (logisztikai) megszervezésében. Fejezetei öt nagy blokkba sorolhatók be, s ezek már önmagukban is jól mutatják, mennyire átfogó, minden szegmensére kiterjedő keretet ad a kortárs építészet a mai városi életnek: Várostervezés és közlekedés / Kulturális létesítmények / Szabadidős létesítmények / Középületek, intézmények és irodák / Házak.

Az áttekintés rendkívül gazdag tartalma a legplasztikusabban fejezetcímeivel jellemezhető: Repülőterek / Vasútállomások / Városi tömegközlekedés / Hidak és hírközlési tornyok / Terek / Sétányok és utcák / Városi parkok / Parkok a városokon kívül / Városi projektek és land art (itt jelenik meg egyebek közt a középületek becsomagolása, a fejezet bevezetőjében pedig a következő, nagyon is fontos kijelentést olvashatjuk: „Azóta, hogy az 1960-as évek végén az első land art-alkotásokat publikálták, nem könnyű a természet és a művészet kapcsolatát megérteni”. / Múzeumok / Művészeti galériák / Kulturális központok és alapítványok (Cerver elmondja, hogy e fejezet célja a kulturális létesítmények kategóriáján belül kiemelni a múzeumok és művészeti galériák, illetve a kiállító- és bemutatótermek között félfúton elhelyezkedő épületeket – hiszen itt az „alapítvány” is természetesen az annak teret adó épületet jelöli) / Iskolák és egyetemek / Könyvtárak / Szakrális épületek / Hangversenytermek / Színházak és mozik / Sportlétesítmények / Élmenyparkok és látványosságok / Bárok, diszkók és játéktérterek / Bevásárlóközpontok / Üzletek és bemutatótermek / Éttermek / Közintézmények / Közzszolgáltató épületek / Irodák / Bankok / Vállalatok / Kongresszusi és kiállítási központok / Kutatóközpontok (az építmények által biztosított funkciók felől nézve kissé talán erőltetett ezeket önálló kategóriaként beállítani) / Gyárak / Felhőkarcolóok / Városi társasházak / Elővárosi társasházak / Szállodák és rezidenciák (ezeknek a többitől elhatároló közös jellemzője, hogy ideiglenes lakásokként kell szolgálniuk, és olyan vendégszerető tereket kell biztosítaniuk, amelyek kibírják, hogy használóik folyamatosan változnak) / Iker- és sorházak / Elővárosi családi házak / Vidéki családi házak / Tengerparti családi házak.

Házak a nagyvilágban. Életünk egyik legfontosabb beruházása – aki megengedheti magának – a családi ház. Ezek a házak, ha igazán jól illeszkednek lakóik igényeihez, különleges értéket képviselnek számukra: életteret, amelyben – a lehetőségeikhez képest – a maguk választotta módon és környezetben élhetnek, amelyben feltöltődhetnek a külvilággal való újabb találkozásokhoz. A vagyonosabb rétegek esetében sokszor a ház egyúttal státusmegjelenítőül is szolgál, és mint ilyen fontos kommunikációs eszköz. A ház valóban nagyon sokat elmond a világnak tulajdonosáról, annak vagyoni helyzetéről, bizonyos érényeiről és hibáiról. Igencsak árulkodó is lehet: fennen hirdeti, ha építtetőjének több a pénze, mint a jó ízlése, ha kiütköző mértékben hiányzik a mértékadó műveltség (melyikünk ne

találkozott volna efféle építményekkel). Márpedig ahol ilyen útmutatók állnak rendelkezésre mint ez a kötet is, ott ezek hiányára nincs mentség.

E házak tervezése, építése, típusaik, kialakításuk állandó fejlesztése kiemelkedő és ma is növekvő gazdasági és szintűgy társadalmi jelentőségű ágazat. Cerver – olykor kissé túlbonyolított – előszavában rámutat arra is, hogy az ilyen házak ideális tervezői terepet jelentenek, ahol az építésznek lehetősége nyílik arra, hogy utat engedjen kreativitásának és gyarapítsa gyakorlati tapasztalatait – az áradó fantázia azonban katasztrofális következményekkel is járhat, ha nem veszi figyelembe a megrendelőnek a házzal kapcsolatos szükségleteit. Kielégítő eredményre az a módszer vezet, amely a ház megalkotását a két fél közötti interaktív folyamattá alakítja. Fűzzük hozzá: ehhez a megrendelőnek is bírnia kell legalább valamelyes tájékozottsággal. Kiemeli továbbá, hogy ennek a napjaink családház-építészetét áttekintő kötetnek nincs előzménye, s hogy egyetlen kötetben bemutatni, és kritikailag értékelni a kor legismertebb alkotásait minden tekintetben éppen annyira merész, mint amennyire provokatív feladat. Az itt kiválasztott házak két élesen különböző irányzat, a klasszikus, valamint a technológiai megközelítésű köré csoportosíthatók, s ezek az alkotótevékenység két végletét jelölik ki. Közöttük pedig egész sor olyan koncepció helyezkedik el, amelyekből világos képet kapunk a tervezés jelenlegi állapotáról.

Hatalmas ívű és terjedelmű összefoglalás jött létre ebben a kötetben, amely e szakterület legjobb példáiból, ezek körében korunk legismertebb alkotásaiból ad széles, nemzetközi áttekintést több mint kétezer színes fényképpel, továbbá helyenként vázlatokkal és metszetekkel. A kötet igyekszik elének tárnai az utóbbi évtizedekre jellemző, számottevő technológiai fejlesztések növekvő mérvű alkalmazását is. Cerver kiemeli, hogy ez egy igen jellegzetes stílus létrejöttéhez vezetett, amely mind az alapanyagok, mind a berendezések tekintetében a legfrissebb technológiát vitte be az otthoni környezetbe. Ezekben a társadalmi igényekre is reagáló „high-tech” megoldásokban a kortárs építészet egyik legizgalmasabb változása tükröződik. A kötet fő fejezetei: Városi házak / Elővárosi házak / Tengerparti házak / Vidéki házak / Házak a hegyekben.

Modern lakberendezés. Kiemelkedő szakmai és esztétikai értékű, a szó minden értelmében óriási példatárat találunk itt: a modern lakberendezés magas színvonalú belsőépítészeti alkotásainak, megoldásainak, s az ehhez jól felhasználható építőelemeknek – bútordaraboknak, világítótesteknek, egyéb tárgyakkal – különösen gazdag és sokszínű seregszemléjét. Cerver kiemeli bevezetőjében, hogy számos stílusirányzat létezik, és egyikről sem mondható, hogy alkalmasabb vagy jobb lenne a másiknál. A „kétszer kettő józanságával” azonban ehhez hozzá kell fűznünk, hogy az emberek túlnyomó része nem rendelkezik elegendő pénzzel ahhoz, hogy klasszikus stílbútorokból és azokhoz illő kiegészítőkből állítsa össze otthoni környezetét, ezért a lehetőségek tágabb körét a legtöbbeknek a modern lakberendezés kínálja – amint arról ez a kötet izgalmasan széles körű, sokszínű képet ad. Jóllehet Cerver szerint „a lakberendezés ma már nem csak a jómódúak kiváltsága, egy kis fantáziával és jó ízléssel bárki tervezhet szép belső tereket”, aligha kétséges, hogy valójában a nem igazán

jómódúak ehhez főként a modern bútorok, tárgyak, egyéb kiegészítők körében találhatnak számukra is megfizethetőt. E kötet pedig biztatásul és egyben példatárként is szolgál arra, hogy ebből milyen sok és sokszínű szépséget és eleganciát lehet létrehozni. Meghatározó ebben, hogy – ismét Cervert idézve – a lakás belső terének kialakítása korántsem csak a bútorokon múlik. A szín és a világítás éppúgy szerepet játszik benne, mint a padló és a falak burkolata, továbbá a dísz tárgyak, növények, világítótestek. És mindez nem valamiféle statikus alkotás. Változik a világunk, benne esetleg a helyzetünk, az érdeklődésünk, ízlésünk is, s otthoni környezetünket ennek megfelelően formálhatjuk, alakíthatjuk.

A példák felsorakoztatása mellett ezt a kötetet is az teszi igazán izgalmassá, hogy a belsőépítészet, azaz egy épületen belül az élettér kialakítása különösen nagy jelentőségű, kreatív tevékenység. A vásárláshoz csak pénz kell, ahhoz viszont, hogy az elemek halmazából összeálljon egy stílusos, vonzó lakótér, hogy az alkotóelemek összeválogatása és egymáshoz rendelése egészen különleges, minőségi többletet adó szinergiát hozzon létre, tehetség és felkészültség kell. Ez pedig igazán kitűnő tankönyv a tehetség fejlesztéséhez, a felkészültség bővítéséhez a modern belsőépítészet legjavából válogató kitűnő útmutatásokkal, tippekkel, a világ élvonalára való kitekintéssel, 2500 színes fotóval, a XX. század 50 leghíresebb tervezőjének portréjával.

Dr. Osman Péter